

Symbolisch vissen

TEKST
Frans Collignon

ILLUSTRATIES
Archief

In het koele, heldere water zwemt een vis met trage slagen van zijn staart. Het is niet moeilijk om met deze aanblik te zien waarom de vis het symbool voor vrede is. Zeker als het zonnetje erbij schijnt heeft deze aanblik een rustgevende uitwerking.

Het is natuurlijk een beetje geromantiseerd, maar dat komt goed uit, want de vis staat ook symbool voor de romantiek. Althans volgens de mensen die geloven dat de stand van hemellichamen van invloed is op het dagelijkse leven op aarde. Er is weliswaar nooit een spootje bewijs van die invloed gevonden, maar toch kent de astrologie al meer dan 1800 jaar trouwe aanhangers. De vis staat bij

hen tevens symbool voor bescheidenheid en zwijgzaamheid. Vooral die laatste is natuurlijk goed te begrijpen.

Ichthus

Maar de mens heeft in zijn hang naar betekenis de vis symbool gemaakt voor veel meer zaken.

Een bijzondere is het ichtus-teken dat je in zijn gestileerde vorm op menig

achterkant van een auto geplakt ziet, vooral in de Nederlandsche bijbelbelt. Het woord *ichthus* is een acroniem, gevormd door de beginletters van de Oudgriekse woorden *lèsous Christos Theou Uios Sootèr* en die staan voor *Jezus, Christus, Zoon van God, Verlosser*. De betekenis van *ichtus* in het Oudgrieks is *vis*. Daardoor is het visje een symbool geworden voor het

christendom. Dat de letters het woord vis vormen, kun je toeval noemen, maar menigeen ziet er de goddelijke voorzienigheid in. Het teken is in de catacomben van het oude Rome op verschillende plaatsen aangetroffen en dit symbool heeft dus ook een lange geschiedenis. In de middeleeuwen zijn al krastekeningen op muren gevonden van dit zeer simpele vormpje.

Ook heel simpel is het astrologische teken van vissen ♊. Die haakjes met een lijntje ertussen moeten twee vissen verbeelden die naar elkaar toe zwemmen en verbonden zijn met een koord. De bron is hier de Griekse mythologie. Aphrodite en Eros (haar zoon) probeerden aan een gewelddadige orkaan te ontsnappen door zich te veranderen in vissen en het diepe water op te zoeken. Ze bonden beider staarten aan elkaar zodat ze elkaar niet kwijt konden raken. En dat bleek een succes, want er kan heel wat in de Griekse mythologie. Maar de Grieken hadden niet het alleen recht op mythologische verhalen. De godin Freija in de Noordse en Germaanse mythologie wordt ook door een vis gesymboliseerd. Onze vrijdag is naar haar vernoemd en volgens de katholieke leer wordt juist die dag vis gegeten. Dat lijkt er overigens geen verband met elkaar te hebben.

Spierinkje

De vis is ook een symbool voor de gezondheid, zoals blijkt uit zegswijzen als *gezond als een vis* en *haring in het land dokter aan de kant*. Ook dit symbool gaat vele eeuwen terug. Ergens in de jaren 800 is bezwering opgetekend die een kreupel paard zou moeten genezen:

*Een vis dreef over het water,
Met vermorzelde vinnen.
Maar hij genas door onze Heer.
Moge dezelfde Heer,
die deze vis heeft genezen,
het paard van zijn lamheid bevrijden.
AMEN*

Hoe succesvol de formule is geweest weten we niet, maar die was kennelijk wel goed genoeg om te worden opgeschreven.

Het ichtus-teken staat symbool voor het christendom.

Het wapen van Urk is officieel via het wapenrecht geregistreerd.

Kennelijk is het geluk dat uitgaat van de vis, ook de reden geweest dat de Staatsloterij als logo een grote vis uitkoos die hapt naar een spierinkje. Al zullen er wel heel veel spierinkjes moeten worden gebruikt om die ene grote vis binnen te halen. Maar de boodschap is duidelijk: vis = geluk = geld. Over de andere betekenis van vis als symbool voor de lust hebben we al eens geschreven. De zalm staat voor het vrouwelijk geslachtsorgaan – net als de oester – en de haring is de mannelijke tegenhanger. Jan Steen heeft er in zijn werk dubbelzinnig gebruik van gemaakt. Ook andere schilders uit de zestiende en zeventiende eeuw verbeelden de verschillende vissen en schelpdieren lustig op het doek. Een daarvan is Clara Peeters: ergens na 1680 geboren – datum van geboorte niet precies bekend, evenmin als haar sterfdatum. Zij was een van de eersten die vissen in stilleven verwerkten. Onuitputtelijk is de heraldiek in heel Europa als bron voor het symbool vis. Menig familiewapen, waterschaps- en gemeentewapen heeft een of enkele vissen in een meer of mindere rudimentaire vorm in het blazoen opgenomen en soms zijn ze voorzien van attributen als kronen of haken. Een bekend wapen in deze categorie is dat van Scheveningen met drie gekroonde haringen. Daar moet wel bij gezegd worden dat het geen echt wapen is, omdat het niet is geregistreerd bij de Hoge Raad van Adel. Het is er niet minder fraai door.

Wapenrecht

In Nederland is overigens iedereen vrij een wapen voor zichzelf of iets anders te ontwerpen en vast te leggen.

Al heeft het natuurlijk meer cachet als het wapen uit een rijke familie- of stedelijke historie is geërfd. Wel een echt wapen dat volgens het uitgebreide wapenrecht is geregistreerd, is dat van Urk: een zilveren schelvis op een blauwe achtergrond. De schelvis is verkozen boven andere vissen die men ook ving, omdat de schelvisvangst volgens de Urkers het meest lucratief was. De eenvoud van een enkele vis zonder verdere poespas op dit wapen staat in schril contrast met het protserige blazoens van Wieringermeer. Alleen al de heraldische beschrijving van dit wapen is een half kantje tekst. Ook mooi van eenvoud is het wapen van Capelle aan den IJssel met 'twee geadosseerde visschen', zoals de oude beschrijving luidt. Dat betekent dus in gewoon Nederlands: twee vissen met de ruggen tegen elkaar.

De symbolische waarde van de vis in de heraldiek zie je ook aan de wapens van Enkhuizen (uit 1355) en De Rijp (1600+). Waar Enkhuizen drie gekroonde haringen heeft, telt het blazoens van De Rijp er maar twee. Enkhuizen was dan ook nummer één als het om haringvangst ging en De Rijp stond op de tweede plaats. Dat drie vissen in een wapen ook zou verwijzen naar de christelijke Drievuldigheid zoals op veel andere wapens is voor deze Zuiderzeestad wat dubieus. Er zijn nog vele officiële blazoens met zalmen, karpers, barbelen, haringen en andere vissen in Nederland, maar het gaat te ver om die hier allemaal op te noemen. Het is wel zeker dat we heraldisch gezien een visrijk land zijn. ■

Het wat protserige blazoens van het wapen van de Wieringermeer.

